

РЕЦЕНЗИЯ

за научните трудове, придружена от преценка на академичните активности на **доц. д-р Димо Кръстев Пенков**, участник в конкурс за академичната длъжност **професор** по научната специалност *Християнска апологетика*, в професионално направление **2.4. Религия и теология**, от област на висше образование **2. Хуманитарни науки**, за нуждите на СУ „Св. Кл. Охридски“ от проф. д-р Валентин Канавров

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на документи, които са постъпили по конкурс за *професор* в професионално направление **2.4. Религия и теология** по научната специалност *Християнска апологетика*, обявен от СУ „Св. Кл. Охридски“ в ДВ, бр. 48 от 28.06.2022 г., и съгласно Заповед на Ректора на СУ № РД 38-497 от 22.08.2022 г. относно конституиране на научно жури за провеждане на конкурса. Представените документи напълно отговарят на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и правилниците на СУ. Със задоволство отбелязвам стриктната и прегледна подредба на материалите за конкурса. Процедурата е изцяло и коректно спазена.

Доц. д-р Димо Пенков е **единствен кандидат** в конкурса.

За участие в конкурса доц. Пенков представя списък публикации на български и английски език, който съдържа **16 заглавия**, в т.ч. **2 отпечатани монографии** (2017, 2022), **1 студия**, **12 статии** и **1 учебно помагало**. Всички заглавия са в професионалното направление на конкурса, като двете монографии са теоретични изследвания строго по научната специалност на конкурса. Заглавията не са включени в списъка публикации за хабилитацията на Пенков през 2009 г. Кандидатът коректно прилага за сведение и списък на всички свои публикации, който е значително по-обширен от споменатите 16 заглавия (публикациите са 36, като само за частично сравнение ще посоча, че монографиите на Пенков са 4).

Академичното CV на доц. Пенков включва: завършено средно образование в Софийска духовна семинария „Св. Йоан Рилски“ през 1988 г., висше образование с ОКС „магистър по теология“ в СУ през 1994 г., докторат по научната специалност „Теология“ на тема *Религиозно–философските възгледи на Стоян Михайловски (1856–1927)* през 2005 г. и от 1994 г. досега преподавателска дейност в Софийска духовна

семинария „Св. Йоан Рилски“ и Богословския факултет на СУ последователно като учител–възпитател, хоноруван асистент, асистент и доцент.

Основните теоретични ядра в професурата на Пенков, които имат приносна стойност и същевременно систематична разработка, вкл. педагогическо значение, са ясно видими в двете монографии, представени за конкурса: *Философско-богословските аргументи на св. Йоан Дамаскин за съществуването на Бога (богословско-апологетично изследване)*, 2022, София: LIBRUM и *Възкресението Христово – победата на живота над смъртта*, 2017, София: УИ „Св. Кл. Охридски“.

Започвайки аналитичната част на рецензията с първата монография, ще посоча един акцент, който е характерен за апологетиката и който пронизва цялото богословско творчество на Пенков. Става дума за философско-богословската аргументация и нейното апологетично вписване при теологичното разкриване на богооткровените истини на вярата. Според мен в конкретното разгръщане на този концептуален фокус се състои основният научен принос на Пенков. Апологетиката възниква със самото зараждане на християнската доктрина. Още при св. Юстин Философ и Мъченик в нея се преплитат философската рационалност и християнската откровеност. Преплитането има телеологичен характер, който центрира и трасира богословския дискурс, ако е позволен този днес културологично утвърден, но и онтологично значим термин. На преден план са доказателствата за съществуването на Бога, които се осветляват в догмати и канони, но получават специфична историческа своеобразност, духовна особеност и авторска индивидуалност. Именно в тези рамки и в този поток Пенков се насочва към творчеството на св. Йоан Дамаскин и обследва християнските истини през неговото боговдъхновено усърдие: „не ще говоря за нищо свое, но казаното на разни места от божествени и мъдри мъже сбито ще изложя“ (с.16). От първостепенно значение е изясняването на богословското умение на св. Йоан Дамаскин да осмисли, изложи и свърже, т.е. да демонстрира неделимото цяло на апологетичния корпус. Пенков проследява влиянието на философската и светоотеческата традиция върху теологичните възгледи на св. Йоан Дамаскин и откроява философско-богословските аргументи в неговата апологетика. В този пункт подчертавам умението на кандидата да спои философската и теологическата доказателственост, благодарение на което успява да обоснове цялостния систематичен

характер на богомислието на св. Йоан Дамаскин, на неговите богословски и, по-конкретно, апологетични възгледи. Едновременно с това и най-вече по линия на влиянието на Платон, Аристотел и техните школи Пенков много фино изгражда цялостната оптика върху творчеството на св. Йоан Дамаскин в динамиката на двойствената му теоретична битност на религиозен философ и църковен богослов, но преди всичко на „систематик, чиято амбиция е да събере и оформи основните положения в християнското вероучение, наследено от вероопределенията на Вселенските събори и от ученията на светите отци на Църквата“ (с.30). Според Пенков св. Йоан Дамаскин е като систематичен богослов „аристотелианец *par excellence*, що се отнася до използваните философски конструкти и терминология“ (с.36), който възприема от платонизма нагласата за отношението към Бог и елементи на антропологията, като те получават дефинитивна християнска трактовка. Разбира се, влиянието на патристичната традиция е първостепенно. Базисен смисъл в монографията имат втората и третата глава, които съответно са посветени на възгледите на св. Йоан Дамаскин за Божието битие в качеството му на източник и онтологично основание на всичко съществуващо и на неговата философско-богословска аргументация за съществуването на Бога. Авторът провежда детайлен анализ на стигналите до нас съчинения на св. Йоан Дамаскин, като откроява „точното изложение на православната вяра“ и слага апологетично ударение върху „изключителна/та/ дълбочина на мисълта, прозираща в неговото вдъхновено слово, изпълнено със сила и убедителност“ (с.127).

Втората монография, с която Пенков кандидатства в конкурса (*Възкресението Христово – победата на живота над смъртта*), има подчертан апологетичен характер. В православното богословие Христовото Възкресение е квинтесенция на богооткровения възглед, но и на живота на християнина. Пенков следва стриктно библиейския сюжет, като засяга най-сакралната за човека тема за живота и смъртта, вкл. за вечното и временното, абсолютното и относителното, непреходното и преходното, безценното и мимолетното. Монографията е организирана в четири глави: тайната на смъртта, безсмъртието на човешката душа, Христовото Възкресение и въпросът за неговата истинност, респ. измамност. Ще изтъкна няколко теоретични акцента в монографията, които според мен имат иновативен характер досежно апологетичния

дискурс. На първо място поставям феноменологията на смъртта. Пенков анализира предхристиянските, християнските, всекидневните и естественонаучните схващания за смъртта, като подчертава нейното естество на неизбежност, но и същностната ѝ обвързаност с Адам и Христос. Те съставляват два типа живот и съответно въвличат в два типа смърт. Кръстната смърт (адамовата смърт) подчертава Христовия живот и разкрива витална перспектива пред обикновения човек, пред живеещия в Христа. Възкресението е „опразване на смъртта“ (с.39). На второ място споменавам трудната аналитика на разбирането за възкресението в тяло, за възкресението на тела. Тялото не е безсмъртно, смъртта отделя душата от тялото, то потъва в гроба. Но Христос възкръсва в своето, в същото тяло. Пенков разсъждава относно възкръсналото тяло „по образа на нетварното“, говори за ново духовно тяло (с.93), за прославно нематериално тяло, което пази „образа“ на земното тяло (с.96), като принципното решение на въпроса той вижда в духовния и душевния формат на новото тяло (с.98), но и в материалната приемственост между двете тела (с.99). На трето място подчертавам богословския и, по-специално, апологетичния акцент върху споровете за Възкресението, обобщаването и групирането на скептичните и негативните хипотези и възгледи и, съответно, богословския отговор, който Пенков разгръща с аргументи и патос.

Наред с посочените приноси моменти в двете монографии трябва да отбележа и множеството теоретични приноси постижения на Пенков в неговите студии и статии, които са стриктно по научната специалност на конкурса. Особено внимание отделям на статиите *Вяра и знание* (2016), *Апологетичните възгледи в ранните съчинения на св. Атанасий Велики* (2018), *Преп. Теодор Студит (759 – 826) и неговият апологетичен подход в „Три опровержения срещу иконоборците“* (2020), *Изкуплението и спасението на човека в словата и поученията на св. Климент Охридски* (2020), *Приносът на проф. архим. д-р Евтимий Сапунджиев за развитието на апологетичната наука в България* (2020), *Щрихи към биографията и научно-апологетичната дейност на проф. д-р Борис Маринов* (2022) и др. Те носят ярък апологетичен характер, като същевременно имат определен принос в теорията и историята на апологетиката, вкл. относно делото и постиженията на редица български църковници и богослови. Учебното помагало *Античната теология на Сократ,*

Платон и Аристотел като форма на богопознание (2008) показва трайния интерес на Пенков към философията, философията на религията и плодотворните отношения между философия и религия, който е демонстриран в монографията от 2022 г. и в множество статии, които същевременно служат като ценен наръчник за студентите–богослови относно тяхното философско школуване. Специално внимание заслужават и редицата публикации на Пенков, посветени на проявите на православната духовна култура в творчеството на Стоян Михайловски и Иван Вазов. Извеждането на преден план на духовните пластове в техните произведения допринася както за по-пълното им разбиране и интерпретиране, така и за осветляването на специфичната религиозност на една изключително важна епоха за формирането на българската нация. Важен акцент в публикациите на Пенков е, както вече посочих, проследяването на историята на християнската апологетика в България и по-специално на дейността на основоположниците на катедрата по християнска апологетика – проф. архим. д-р Е. Сапунджиев и проф. д-р Б. Маринов.

По отношение на преподавателската дейност на доц. Пенков в СУ ще отбележа неговата успешна университетска работа като асистент и доцент в Богословския факултет. В БФ той чете основните бакалавърски курсове *Християнска апологетика*, *Психология на религията* и *Религиозна и научна космология*. В магистърските програми на специалност „Теология“ доц. Пенков чете курсовете *Измеренията на вярата у Достоевски* и *Християнска апологетика*.

Справката за аудиторната заетост на доц. Пенков в БФ на СУ за учебната 2021-22 г. свидетелства обща заетост 586 часа, от които 528 часа аудиторна заетост. Те са напълно достатъчни за аудиторно обезпечаване на професурата. Доц. Пенков има 4-ма защитили докторанти и множество успешни дипломанти. Ръководил е един научен проект и е участвал в редица други. Член е на СУБ.

Своите научни приноси доц. Пенков обобщава в 7 пункта. Приносите са реални и теоретично обосновани в публикациите на кандидата. След всеки лапидарно формулиран теоретичен акцент педантично са посочени публикациите, в които той е експлициран. 7-те приноса бих диференцирал на: концептуални, апологетично предметни, историко-апологетични, постижения на българската апологетична мисъл, апологетиката в контекста на духовността, връзките на апологетиката и философията

и педагогическа значимост. Съвсем закономерно Пенков обособява в отделна рубрика приносните аспекти на своето основно съчинение, с което кандидатства в конкурса, а именно монографията от 2022 г. На тях вече се спрях в конкретика.

Наукометричните данни относно академичното битие на доц. Пенков във връзка с покриването на минималните национални изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ далеч надхвърлят заложените параметри: по *групи от показатели А, Б и В* той има нужните точки, по *група от показатели Г* – 235 при изискуеми 200 точки, по *група от показатели Д* – 170 при изискуеми 100 точки и по *група от показатели Е* – 315 при изискуеми 100 точки.

Доц. Пенков представя справка за цитирането на неговите научни трудове (без автоцитати). Тя включва 18 единици.

Не съм установил плагиатство в представените за конкурса публикации на кандидата.

Нямам принципи несъгласия с неговите теоретични постановки.

Нямам съвместни научни трудове и участия в научни проекти с доц. Пенков, но се надявам на бъдещи такива.

Заключение: като имам предвид цялостния академичен профил на според мен образцовия богослов **доц. д-р Димо Кръстев Пенков**, неговите конкретни теоретични резултати в християнската апологетика и тяхната значимост за систематичното изпълване на богословската парадигмалност, успешната му академична практика, както и неговия принос в полза на Църквата и богословската образованост, убедено пледирам пред уважаемите членове на научното жури категорично да го препоръчат на Факултетния съвет на Богословския факултет на Софийския университет „Св. Кл. Охридски” да бъде избран за професор по научната специалност *Християнска апологетика* в професионално направление *2.4. Религия и теология* от област на висше образование *2. Хуманитарни науки*.

София, 18-и октомври 2022 г.

Св. апостол и евангелист Лука

.....
(Проф. дфн Валентин Канавров)